

[1]

משנה: "אין פוחתין לפאה מששים אע"פ שאמרו אין לפאה שיעור הכל לפי גודל השדה ולפי העניים והענוה" (פאה א:ב).

תלמוד: "שדהו מרובה ועניים מעטים נותן לפי שדהו שדהו מועטים ועניים מרובים נותן לפי העניים. ר"ש דרש שני דברים לקולו של בעל הבית שדהו מרובים ועניים מועטים נותן לפי העניים שדהו מועטים ועניים מרובים נותן לפי שדהו".

רמב"ם: "מן התורה אין לה שיעור, אפילו הניח שבולת אחת יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים בין בארץ בין בחו"ל. ומוסיף על האחד מששים לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע. כיצד שדה שהיא קטנה ביותר שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני הרי זה מוסיף על השיעור. וכן אם היו העניים מרובין מוסיף".

דיון: המשנה מלמדת שמן התורה אין שיעור לכמות השבולים שחייב אדם להניח כדי לקיים מצוות פאה בשדהו, ואעפ"כ חכמים קבעו שיעור שלא יפחת מכמות של אחד מששים מגודל השדה. בתלמוד הירושלמי מובא שישנה מחלוקת כיצד יש לנהוג במקרה בו השדה קטנה מדאי או גדולה מדאי ביחס לכמות העניים. לפי הדעה הסתמית מתחשבים בצרכי העניים ואם השדה קטנה צריך בעל הבית להוסיף. ומאידך, סובר ר' שמעון שיש מקרים שאפשר להקל על בעל הבית, ואם השדה גדולה ביחס לעניים יכול להניח פחות משיעור אחד מששים¹, ואם להיפך והשדה קטנה מספיק להניח באחד מששים.

הרמב"ם המדגיש בדבריו "עני" ואינו מזכיר כלום מקולות, פוסק כמו הדעה הסתמית שהכל לפי צרכי העניים.

תווית: פוסק כסתם.

[2]

משנה: "ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית וכו'" (פאה ב:א).

תלמוד: "שנאמר שדך ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה"

רמב"ם: "אין מניחין את הפאה משדה על חברתה כיצד היו לו שדות לא יקצור האחת כולה ויניח בשניה פאה הראויה לשתיהן שנאמר לא תכלה פאת שדך בקוצרך שיניח בכל אחת ואחת פאה הראויה לה ואם הניח משדה על חברתה אינה פאה (מתנות עניים ג:א)

דיון: המשנה דנה בדברים הנחשבים לחוצים את השדה לשנים והמחייבים להניח פאה בכל חלק השדה בפני עצמו. התלמוד לומד את המקור לעיקרון החצייה עצמו מדרשת "לא תכלה פאת שדך בקוצרך", ובאופן עקיף: תחילה, שאין להניח פאה בשדה אחת בעד עצמה ובעד חברתה. ומכאן, שיש רעיון חצייה.

הרמב"ם לומד רק את העניין המקורי של דרשה זו, היינו "אין מניחין את הפאה משדה על חברתה" ולא יותר!

הדרשה הזאת באה גם בתורת כהנים (פרשת קדושים): "שדך" לחייב על כל שדה ושדה, שהיא לכאורה מתאמת יותר למטרת הלמוד. אלא שהיא מתרכזת לא באיסור הנחת פאה משדה על חברתה אלא בחיוב הנחת פאה על כל שדה. ומתברר עוד שהרמב"ם המתרכז באיסור הנחת פאה משדה על חברתה מתייחס אל הדרשה בצורתה בתלמוד.

תווית: מעדיף תלמוד ירושלמי על תורת כהנים.

[3]

משנה: **שדה שקצרו גויים קצרוה לסטים** קרסמוה נמלים שברתה הרוח או בהמה - פטורה (פאה ב:ז).²

תלמוד: מתניתא בשקצרוה לעצמן אבל קצרוה לישראל חייבת. ותני אין שוכרין פועלים גויים מפני שאין בקיאתן בלקט (ירושלמי פאה יג,ב).

רמב"ם: שדה שקצרו נכרים לעצמם או שקצרוה לסטים או קרסמוה נמלים או שברתה הרוח או בהמה הרי זו פטורה מן הפאה שחובת הפאה בקמה (מתנות עניים ב,ד).

דיון: הרמב"ם מוסיף "לעצמם" אחרי הדברים "שדה שקצרו נכרים (גויים)" שבמשנה, כפי דברי התלמוד.

[4]

משנה: **נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה** רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור (פאה א:ג).

תלמוד: (ו,א) רבי יוסי בשם ר"ש בן לקיש "ובקוצרכם" (ויקרא יט, ט - "ובקוצריכם את קציר ארציכם לא תכלה פאת שדך לקצור) מה ת"ל "לקצור" ? אלא אפילו יש לו כמה לקצור (היינו

2 דרשה דומה באה בתו"כ (פרשת קדושים) דכתיב "בקוצריכם, עד שתהיו אתם הקוצרים.

שנשארו שבלים בשדה שעדיין לא קצר) . . . (ו,ב) ראשונה מהו? (לר' שמעון הפאה הראשונה שהניח בתחילה האם תורת פאה עליה?). מן מה דתני הרי זו פאה וצריך ליתן בסוף כשיעור הדא אמרה קדשה משום פאה. מהו כשיעור? כל שדהו או כשיעור המשתייר? איפשר לומר קדשה משום פאה ותימא כשיעור כל שדהו? אלא כשיעור המשתייר.

רמב"ם: אין מניחין פאה אלא בסוף השדה כדי שיהיו עניים יודעים מקום שיבואו לו וכדי שתהא ניכרת לעוברים ושבים וכו', **עבר והניח הפאה בתחילת השדה או באמצעה** הרי זו פאה וצריך שיניח בסוף השדה כשיעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה (מתנות עניים ב,ב).

דיון: לדעת תנא קמא במשנה אע"פ שעיקר מצוות פאה היא להניח לעניים בסוף השדה היינו במקום שגומרים בו לקצור שנאמר: "לא תכלה פאת שדך" (ויקרא יט, ט), מותר מותר להניח פאה גם בתחילת השדה (מקום בו מתחילים לקצור) או מאמצעה אפילו לכתחילה³

הרמב"ם נקט לשון של בדיעבד - **עבר והניח הפאה**. אולם, כדעת רבי שמעון כמותו הוא פסק ולא כדעת תנא קמא.⁴ הכסף משנה מבאר שההתענינות המרובה של התלמוד בבירור דברי רבי שמעון מראה שהוא פוסק כרבי שמעון. ומשאלת התלמוד "ראשונה מהו?" משמע שהדבר הוא בדיעבד ולא לכתחילה. הרמב"ם פוסק כפי מסקנת הדיון שצריך שיתן בסוף השדה כשיעור ממה שנשאר להשלים לשיעור התקנה (אחד מששים) ממה שנתן בתחילה או מאמצע.⁵

[5]

משנה: כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיסתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה.

תלמוד: (ז,ב דף ?) ו"בקוצריכם" - אין לי אלא קוצר. **תולש** מנין? ת"ל "לקצור" (ויקרא יט, ט).⁶

רמב"ם: הקוצר את שדהו לא יקצור את כל השדה כולה אלא יניח מעט קמה לעניים בסוף השדה שנאמר "לא תכלה פאת שדך בקוצרך" - אחד הקוצר ואחד **התולש** (מתנות עניים א,א).

דיון: ⁷

3 ממשמעות לשון המשנה נראה שת"ק לכתחילה התיר לתת פאה מתחילת השדה, אולם בפירוש קהתי מובא שיש סוברים שלדעת ת"ק רק אם בדיעבד נתן פאה בתחילת השדה יצא ידי חובה.

4 כנזכר לעיל שלרוב המפרשים ר' שמעון חולק על ת"ק.

5 הרמב"ם פוסק אמנם כמו הירושלמי, אולם בתוך דבריו בפרק ב' הלכה יב' הוא מזכיר מספר טעמים בדעת רבי שמעון מדוע להניח פאה בסוף השדה, וטעמים אלו הוזכרו בתוספתא (פאה) ובתלמוד הבבלי (שבת כג,א).

6 תורת כוהנים שם.

7 פני משה (ועוד מי?) גורס קוטף במקום תולש. צריך לברר את הנוסח הנכון (קטעי גניזה ודפוסים)

תווית: פוסק כסתם.

[6]

משנה: ?

תלמוד: (יגב, ר' פנחס בעי קצירת חו"ל מהו שתהא חייבת בפיאה? שלא תאמר הקדש פטור וחו"ל פטור אי מה הקדש חייב אף חו"ל חייב! אשכח תנא "קציר ארצכם" (ויקרא יט, ט) ולא קציר חו"ל.

רמב"ם: כל מתנות העניים האלו אינן נוהגות מן התורה אלא בא"י כתרומות ומעשרות. הרי הכתוב אומר **ובקוצרכם את קציר ארצכם** כי תקצור קצירך בשדך, וכבר נתפרש בגמרא שהפאה נוהגת בחו"ל מדבריהם ונראה לי שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו (מתנות עניים א, יד).

דיון: הרמב"ם פוסק כפי התלמוד הירושלמי שאין חיוב להניח פאה בחוץ לארץ מן התורה.⁸ ומ"מ להלכה יש חיוב בכל אופן להניח פאה בחו"ל מדרבנן כמובא בתלמוד הבבלי (חולין קלד:).?

8 אינו יורד לפרטים כמו המפרשים (כגון קצירת חו"ל שהעלה לא"י) אלא אומר בסתם שאין הפאה נוהגת מהתורה בחוץ לארץ.